

SAĞLIK İSTATİSTİKLERİ YILLIĞI 2023 HABER BÜLTENİ'NİN KIZAMIK VE AŞI VERİSİ ÜZERİNE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

*Reflections on Measles and Vaccination Data in the Turkish Ministry of Health's 2023
Health Statistics Yearbook Bulletin*

Eray ÖNTAŞ*

Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan sağlık istatistik yıllıklarının yakın geçmişine bakıldığında, 2000'li yıllarda farklı genel müdürlükler tarafından, farklı kapsamlarda ve başlıklarda çalışmalar yayımlandığı görülmektedir. Örneğin, Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün "Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı Bülteni", 1988-2007 yıllarında "Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı" adıyla, her yıl bir önceki yılın verisiyle ve basılı olarak yayımlanmıştır (**T.C. Sağlık Bakanlığı, 2024a**). Benzer şekilde, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan "Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çalışma Yıllığı", son olarak 1996-1999 verisiyle 2001 yılında yayımlanmıştır. Günümüzde tek ve ortak bir çalışma olarak yayımlanan yıllıkların öncüsü olarak, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı tarafından 2000-2004 yılları arasında hazırlanan "İstatistik Yıllıkları"na, Bakanlığın istatistik yıllıklarını derlediği internet sayfasından erişilebilirken, 2005-2007 yıllıklarına bu siteden erişilememiştir (**T.C. Sağlık Bakanlığı, 2024b**). 2008, 2009, 2010 yıllıkları, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı tarafından hazırlanmıştır. 2011 yılında bu kurumun kapatılmasının ardından, 2010-2016 yılları arasında Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanmış; 2017 yılından itibaren ise Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü (SBSGM) tarafından hazırlanmaya başlamıştır.

2018 yılında Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteme geçişle, müsteşar ve müsteşar yardımcılığı makamları kaldırılmış, yerine doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanan bakan yardımcılığı makamı getirilmiştir. Bu değişiklikle birlikte, genel müdürlükler

bakan yardımcılığı sorumluluğu altında organize olmuştur. SBSGM'nin bağlı olduğu bakan yardımcılarının, 2018 yılından itibaren Sağlık İstatistikleri Yıllıkları'nda editörler ve yazarların üzerinde, "Ekip Lideri" olarak raporlandığı gözlenmiştir.

Sağlık Bakanlığı, 2012 yılından itibaren her yılın eylül veya ekim ayında, bir önceki yılın verisini "Sağlık İstatistikleri Yıllığı Haber Bülteni" adıyla bazı başlıklarda "özet veri" olarak paylaşmakta, ikinci yılın ilk yarısında da "Sağlık İstatistikleri Yıllığı" başlığı ile iki yıl öncesine ait sağlık istatistiklerini yayımlamaktadır. Örneğin, 2022 yılı verisi, "Sağlık İstatistikleri Yıllığı Haber Bülteni" olarak Eylül 2023'te, "Sağlık İstatistikleri Yıllığı" olarak Nisan 2024'te yayımlanmıştır.

Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2023 Haber Bülteni, 30 Eylül 2024 18:00'de Bakanlık tarafından yayımlanmıştır (**T.C. Sağlık Bakanlığı, 2024c**). Cumhuriyet'in 100. yılında, kişi başı hekime müracaat sayısının 11,4'e, toplam müracaat sayısının 1 milyara yaklaştığı gözlenmiştir. Bulaşıcı hastalıklar yönünden hızlı bir değerlendirme yapıldığında, Bülten'de bazı enfeksiyon hastalıklarının 2023 yılına ait vaka sayısı ve insidansı paylaşıldığı görülmüştür (**T.C. Sağlık Bakanlığı, 2024d, s.1**). Buna göre, 2023 yılında AIDS vaka sayısının 72, sıtma vaka sayısının 298, tüberküloz vaka sayısının 9408 olduğu; kızamık vaka sayısının ise 5.088 ile son 10 yılın (2014-2023) en yüksek vaka sayısı olduğu gözlenmiştir (Grafik 1). Bu durum, aşı tereddütü/reddi, hedef nüfus içinde aşılanamamış (veya aşılansa da yeterli bağışıklık yanıtı geliştirmemiş) duyarlı nüfusun seneler içindeki kümülasyonu, soğuk zincir ve bunun aşı etkinliğine etkisi yönünden önemle ele alınmalıdır.

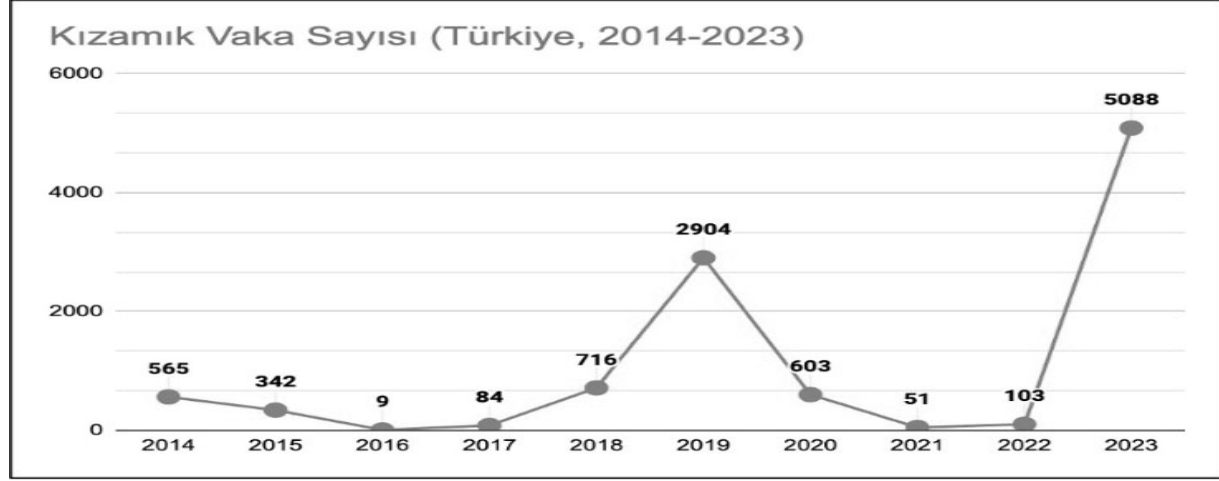
*Uzm. Dr. , Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Epidemiyoloji Bilim Dalı
(ORCID No: 0000-0002-0150-0694)

Geliş Tarihi / Received : 27.11.2024

Kabul Tarihi / Accepted : 13.12.2024

Grafik 1. *2014-2019 ile 2022 yılları için WHO Global Health Observatory verisi⁴, 2020-2021 için WHO Regional Office for Europe verisi⁵, 2023 verisi için T.C. Sağlık Bakanlığı SİY 2023 Haber Bülteni³ verisi kullanılmıştır (Erişim: 06.10.2024).

**Hedef nüfus için standart bir tanım olmadığı için hız veya kapsayıcılık verisi görselleştirilememiştir.

2023 yılında aşılama hızlarının (%), DaBT 3 için %98,8; BCG için %96,0; HBV 3 için %99,0; KKK için %95,2; KPA rapel için %95,2 olduğu paylaşılmış;

İBBS-1'e göre 12 bölgede bazı aşılar için %100'e varan kapsayıcılık olduğu raporlanmıştır (**T.C. Sağlık Bakanlığı, 2024d, s.2'de Tablo 3: İBBS-1'e Göre Aşılama Hızları**). Örneğin, 6 ili (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Çanakkale, Balıkesir) kapsayan Batı Marmara Bölgesi'nde DaBT 3, HBV 3, KKK, KPA rapel aşılarının %100 yapıldığı paylaşılmıştır. Teorik olarak aşılama hızlarının hesaplanmasında, paydada hedef nüfus olması gerektiğini düşünüldüğünde, bu 6 ilde hiç aşı reddi olmadığı, bu aşılar için GBP'ye göre zamanı gelen bütün çocukların eksiksiz aşılandığı yorumu yapılabilir; fakat bu durum, sahanın pratiği ile bağdaşmamaktadır.

Birinci basamak sisteminde aşılamaların aile hekimleri tarafından yapıldığı ve aile hekimliği sisteminin "bölge temelli" olmaması nedeniyle, yaşadığı il ile kayıtlı olduğu aile hekimi ili farklı olan kişilerin aşılama hızlarının il/bölge doğru hesaplanamayacağı göz önüne alınmalıdır. Bu noktada, paydanın doğru, payın hatalı olabileceğini bir senaryoda, zaman zaman nüfus hareketliliği üzerinden aşı yüzdesi hedef nüfusun üzerinde çıkabileceği düşünülebilir; fakat bu ihtimale göre aşılama hızının ilgili bölgede %100'ün üzerinde görülmemesi yine hesaplamadaki -sistemik- hatayı düşündürmektedir. Aşılama hızının %100 olarak hesaplanması üzerine bir başka senaryo, verinin TC kimlik numarası ile eşleştirilmiş bir

veritabanı üzerinden değil de aşı depo istatistikleri üzerinden hesaplanması durumu olabilir: Sadece çocukluk çağı değil, aynı aşının farklı risk grupları için kullanılması durumunda (örneğin sağlık çalışanlarına da yapılan HBV) hedef nüfusun üzerinde aşılama yapılmış olabilir. Tüm bu olası senaryolar ışığında, %100'e ulaşan bu gösterge için -varsa- bir sistematik hatanın nereden kaynaklanmış olabileceğini düşünülmelidir. Ayrıca, 2011 yılından itibaren geçici koruma statüsünde ülkede yaşayan göçmen çocukların, hedef nüfustan ayrı hesaplanması veya ayrı bir tabakada paylaşılmaması, toplumsal bağışıklık bağlamında bilimsel olmayan bir yaklaşımdır.

Bu noktada, bilimsel yayınlarda SİY'e atıfta bulunurken, akademisyenlerin dikkatli bir değerlendirmeye yapmaları önemlidir. SİY'in bilimsel metodolojiye dayalı bir derleme mi yoksa ekip liderlerinin etkisinde, bilimsel niteliği gölgelenmiş bir rapor mu olduğu hususu göz önünde bulundurulmalıdır. Veriye erişimin ve doğruluğunu saptamanın güç olduğu bir çevrede, veriye ve bu veriden elde edilen bulguların güvenilirliği artırmak değerli olacaktır. Bakanlığın, bir bülten dahi olsa, sunacağı tüm raporlar için olası senaryolara yer bırakmadan, şeffaflığı sağlaması gerekmektedir. Başta "temel sağlık göstergeleri" olmak üzere verinin kaynağının, kullanılan bilimsel metodolojinin, bulguların hesaplanmasına ilişkin formüllerin (bu bulgular özelinde payı, paydayı, hedef olarak kabul edilen nüfusun özelliklerini) paylaşılması önemlidir. Bilimin tekrarlanabilirliği

ve kolektif katkılarla geliştirilebilmesi açısından anonim hale getirilmiş verinin akademiyle paylaşması önerilmektedir. Bu süreç, Bakanlık verisine ve dolayısıyla kamu kurumlarına olan güveni artıracak gibi, bu raporlara atıfta bulunarak hazırlanan bilimsel yayınların niteliğini de olumlu yönde etkileyecektir.

Kaynaklar

- T.C. Sağlık Bakanlığı** (2024a) [İnternet]. Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü İstatistik, Analiz, Raporlama ve Stratejik Yönetim Daire Başkanlığı. [Erişim: <https://khgmistatistikdb.saglik.gov.tr/TR-43595/yatakli-tedavi-kurumlari-istatistik-yilliklari.html> Erişim Tarihi: 06.10.2024]
- T.C. Sağlık Bakanlığı** (2024b) [İnternet]. Sağlık İstatistikleri Yıllıkları. [Erişim: <https://www.saglik.gov.tr/TR-84930/saglik-istatistikleri-yilliklari.html?Sayfa=1> Erişim Tarihi: 06.10.2024]
- T.C. Sağlık Bakanlığı** (2024c) [İnternet]. Sağlık Bilgi Sistem-

leri Genel Müdürlüğü. [Erişim: <https://sbsgm.saglik.gov.tr/TR-105982/saglik-istatistikleri-yilligi-2023-haber-bulteni-yayimlanmistir.html> Erişim Tarihi: 06.10.2024]

T.C. Sağlık Bakanlığı (2024d) [İnternet]. Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2023 Haber Bülteni. Eds. Berrak Bora Başara, Asiye Aygün, İrem Soytutan Çağlar, Banu Kulali. [Erişim: <https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/49429/0/haber-bulteni-2023-30092024pdf.pdf> Erişim Tarihi: 06.10.2024]

WHO Global Health Observatory Data Portal. Measles - number of reported cases [İnternet]. [Erişim: <https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/measles---number-of-reported-cases> Erişim Tarihi: 06.10.2024]

WHO Regional Office for Europe. Measles and rubella monthly update. Vaccine-preventable Diseases and Immunization programme Division of country health programmes. pp 3,11 [İnternet]. [Erişim: https://cdn.who.int/media/docs/librariesprovider2/data-and-evidence/measles-and-rubella-monthly-update-january-2022.pdf?sfvrsn=af82a52d_7&download=true Erişim Tarihi: 06.10.2024]